



SURXANDARYO VA QASHQADARYO RAQSLARINING TARIXI VA LIBOSLARI

Yusupov Sarvar Anvar o'g'li

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *O'zbekistonning janubiy viloyatlari, Surxandaryo va Qashqadaryo, o'zining boy madaniyati, tarixiy an'analari va raqs san'ati bilan mashhur. Ushbu hududlarda raqs, xalq musiqasi va milliy liboslar qadimiy urf-odatlar va an'analar bilan chambarchas bog'langan. Ushbu maqolada Surxandaryo va Qashqadaryo raqslarining kelib chiqish tarixi va ularning liboslari haqida batafsil ma'lumot beriladi.*

Kalit so'zlar: *raqs san'ati, harbiy raqslar, milliy libos, an'analari, chopon, an'anaviy raqslar, belbog', qalpoq, mato, naqsh, xalq raqslari*

1. SURXANDARYO RAQSLARI: TARIXI VA XUSUSIYATLARI

2. QASHQADARYO RAQSLARI: TARIXI VA XUSUSIYATLARI

3. QASHQADARYO VA SURXANDARYO RAQS LIBOSLARI

1.1 SURXANDARYO RAQSLARI: TARIXI VA XUSUSIYATLARI

Tarixi

Surxandaryo viloyatidagi raqs san'ati qadim zamonlardan boshlab shakllangan. Raqslar ko'pincha milliy bayramlar, to'ylar, qishloq marosimlari va boshqa ijtimoiy tadbirlar vaqtida ijro etiladi. Ularning tarixi, asosan, mahalliy folklor va urf-odatlardan o'rin oladi. Raqslar ko'pincha qadimiy afsonalar, rivoyatlar va xalq hikoyalari asoslanadi.

Raqs Turlari

1. **Xalq Raqlari:** Surxandaryoning xalq raqslari o'zining tabiiyligi va hayajonliligi bilan tanilgan. Bu raqslarda ko'pincha tezkor oyoq harakatlari, qiziqarli qo'l harakatlari va jozibador tana pozitsiyalari mavjud. Raqslar ko'pincha kulgili va energik bo'lib, qishloq hayotining qiziqarli tomonlarini aks ettiradi.

2. **To'y Raqlari:** To'y marosimlarida ijro etiladigan raqslar, odatda, raqs ijrochilarining madaniy ma'naviyati va qobiliyatlarini namoyish etadi. Ushbu raqslarda ko'pincha maxsus to'y liboslari va zargarlik buyumlari ishlatiladi. Raqslar o'zgacha ritm va melodiyalarga ega bo'lib, marosimning boshidan oxirigacha davom etadi.

3. **Harbiy Raqlar:** Tarixiy nuqtai nazardan, Surxandaryo viloyatida harbiy raqslar ham mavjud. Bu raqslar asosan harbiy tayyorgarlik va jangovar ruhiyatni aks ettiradi. Ular ko'pincha tezkor va energik bo'lib, raqs ijrochilarining kuch-quvvatini va ayni vaqtda ularning mahoratini ko'rsatadi.

4. **Boshqa An'anaviy Raqlar:** Ushbu turdagi raqslar mahalliy an'analar, ayollar va erkaklar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni, shuningdek, tadbirlardagi madaniy elementlarni namoyish etadi. Har bir raqsning o'ziga xos qoidalari va uslublari mavjud.



Liboslar

Surxandaryo raqslarida liboslar, raqs ijrochilarining harakatlariga moslashgan va bezatilgan bo‘lib, raqsning estetik jihatini oshiradi. Ayollar liboslari:

- **Yorqin Ranglar:** Ko‘pincha turli ranglar va naqshlar bilan bezatilgan bo‘lib, raqsning jozibadorligini oshiradi.
- **Kashta va Bezaklar:** Liboslar ko‘pincha kashta, qimmatbaho to‘qimachilik buyumlari va zargarlik buyumlari bilan bezatiladi.
- **Bosh Kiyimlar:** Ayollar bosh kiyimlari, odatda, rang-barang va bezakli bo‘lib, libosning ajralmas qismi hisoblanadi.

Erkaklar liboslari:

- **Oddiy va Quvnoq:** Erkaklar liboslari ko‘proq oddiy, ammo qulay bo‘lib, ko‘ylaklar va shimlardan iborat bo‘ladi.
- **Naqshlar va Kashta:** Erkaklar liboslari ham kashta va naqshlar bilan bezatilgan bo‘lib, raqsning umumiy ko‘rinishini to‘ldiradi.
- **Bosh Kiyimlar va Kamarlar:** Bosh kiyimlar va kamarlar, raqs ijrochilarining liboslarini to‘ldirib, yanada chiroyli ko‘rinadi.

2.1 QASHQADARYO RAQSLARI: TARIXI VA XUSUSIYATLARI

Tarixi

Qashqadaryo raqs san‘ati qadim zamonlardan boshlab rivojlangan. Raqslar xalqning turmush tarzi, an‘analari va qadriyatlarini ifodalaydi. Tarixiy nuqtai nazardan, Qashqadaryo raqslari ko‘pincha qishloq hayotiga, qishloq to‘ylariga va boshqa marosimlarga xos bo‘lgan. Raqslar ko‘pincha dastlabki yer-xo‘jalik ishlari, dasturxonlar va madaniy tadbirlar bilan bog‘liq bo‘lgan, shu bilan birga xalqning tarixiy afsonalari va mifologik hikoyalari ham asoslanadi.

Raqs Turlari

1. **Xalq Raqslari:** Qashqadaryoning xalq raqslari, ko‘pincha energik va ritmik harakatlar bilan ajralib turadi. Bu raqslar o‘zining tabiiyligi va hayajonliligi bilan tanilgan bo‘lib, qo‘l harakatlari va oyoq harakatlari o‘rtasida muvozanatni saqlaydi. Ular ko‘pincha qishloq to‘ylarida va boshqa ijtimoiy tadbirlarda ijro etiladi.
2. **To‘y Raqslari:** To‘y marosimlarida ijro etiladigan raqslar Qashqadaryoda maxsus ahamiyatga ega. Bu raqslarda raqs ijrochilari milliy liboslar va zargarlik buyumlar bilan bezatilgan bo‘lib, to‘ydagi bayramona muhitni aks ettiradi. To‘y raqslari ko‘pincha ko‘plab ishtirokchilarni jalb qiladi va ular birgalikda ijro etiladi.
3. **Maqom Raqslari:** Qashqadaryo viloyatida maqom musiqasiga asoslangan raqslar ham mavjud. Bu raqslar ko‘pincha qasida, dastan va maqomlarning musiqiy xususiyatlarini aks ettiradi. Maqom raqslari an‘anaviy musiqiy asboblardan iborat va ularning ritmik va melodik tuzilishi o‘ziga xosdir.
4. **Klassik va An‘anaviy Raqslar:** Klassik va an‘anaviy raqslar Qashqadaryo madaniyatida ham muhim o‘rin egallaydi. Ushbu raqslar asosan tarixiy voqealar, afsonalar va folklor elementlari bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘pincha qattiq va aniq ritmga ega.



Liboslar

Qashqadaryo raqslarida liboslar o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, raqslarning estetik jihatini oshiradi.

- **Ayollar Liboslari:** Ayollar liboslari, odatda, yorqin ranglar, rang-barang naqshlar va bezaklar bilan ajralib turadi. Liboslar ko'pincha ipak yoki atlasdan tayyorlanadi va turli xil kashta, gullar va zargarlik buyumlari bilan bezatiladi. Bosh kiyimlar, ko'ylaklar va kamarlar ayollar liboslarining ajralmas qismidir.
- **Erkaklar Liboslari:** Erkaklar liboslari ko'proq oddiy, ammo qimmatbaho materiallardan tayyorlanadi. Erkaklar uchun liboslar ko'pincha naqshlar va kashta bilan bezatilgan ko'ylaklar va shimlardan iborat. Bosh kiyimlar va kamarlar, liboslarni to'ldirib, raqsning ko'rinishini yaxshilaydi.

3.1 QASHQADARYO VA SURXANDARYO RAQS LIBOSLARI

Qashqadaryo Raqs Liboslari

Ayollar Liboslari:

1. **Ko'ylaklar:** Qashqadaryo raqslarida ayollar liboslari ko'pincha rang-barang va naqshli ko'ylaklardan iborat bo'ladi. Ushbu ko'ylaklar odatda ipak, atlas yoki boshqa sifatli matolardan tayyorlanadi. Ko'ylaklar bo'yida va etagida rangli kashta va bezaklar mavjud bo'lib, raqsning estetik jihatini oshiradi.
2. **Bosh Kiyimlar:** Ayollar uchun bosh kiyimlar (masalan, "tilla" yoki "kalpak") raqs libosining muhim qismidir. Bosh kiyimlar ko'pincha rang-barang to'qimachilik buyumlari bilan bezatilgan bo'lib, naqsh va gullar bilan bezatiladi.
3. **Kamarlar:** Kamarlar, odatda, ko'ylakning bel qismini bekitish uchun ishlatiladi. Ular ko'pincha oltin yoki kumush rangdagi bezaklar bilan bezatilgan bo'lib, raqsda qo'l harakatlarini erkin bajarishga imkon yaratadi.
4. **Zargarlik Buyumlari:** Qashqadaryo raqslarida zargarlik buyumlari, masalan, marjonlar, bilakuzuklar, taqinchoqlar va sirg'alar libosni to'ldirib, raqs ijrochilarining ko'rinishini yanada jozibador qiladi.

Erkaklar Liboslari:

1. **Ko'ylaklar va Shimlar:** Erkaklar liboslari ko'pincha oddiy va qulay bo'lib, rangli yoki naqshli ko'ylaklar va shimlardan iborat. Ko'ylaklar va shimlar odatda atlas yoki boshqa sifatli matolardan tayyorlanadi va qo'shimcha bezaklar bilan ta'minlanadi.
2. **Bosh Kiyimlar:** Erkaklar uchun bosh kiyimlar, masalan, "tilla" yoki "kalpak", libosning muhim qismi hisoblanadi. Bosh kiyimlar ko'pincha oddiy bo'lib, ba'zida naqshlar bilan bezatilgan.
3. **Kamarlar:** Erkaklar kamarlar ko'pincha ko'ylakni belida ushlab turish uchun ishlatiladi va ular ko'pincha oddiy yoki naqshli bo'ladi.

Surxandaryo Raqs Liboslari

Ayollar Liboslari:

1. **Ko'ylaklar:** Surxandaryo raqslarida ayollar liboslari ko'pincha yorqin ranglarda bo'lib, naqshlar va kashta bilan bezatilgan. Ko'ylaklar ko'pincha ipak yoki



atlasdan tayyorlanadi va turli ranglar bilan ajralib turadi. Etagi va bo‘yi maxsus naqshlar bilan bezatilgan bo‘ladi.

2. **Bosh Kiyimlar:** Ayollar bosh kiyimlari ko‘pincha rang-barang va to‘qimachilik buyumlari bilan bezatiladi. Bosh kiyimlar ko‘plab gullar va naqshlar bilan bezatilgan bo‘lib, libosning to‘liq ko‘rinishini ta‘minlaydi.

3. **Kamarlar:** Kamarlar, odatda, ko‘ylakning belida ushlab turish uchun ishlatiladi va ular ko‘pincha to‘qimachilik buyumlari va kashta bilan bezatilgan.

4. **Zargarlik Buyumlari:** Surxandaryo raqslarida ayollar zargarlik buyumlaridan foydalanadilar, masalan, marjonlar, taqinchoqlar, bilakuzuklar va sirg‘alar. Bu buyumlar libosning estetik jihatini oshiradi va raqsning jozibadorligini ta‘minlaydi.

Erkaklar Liboslari:

1. **Ko‘ylaklar va Shimlar:** Erkaklar liboslari ko‘pincha oddiy va qulay bo‘lib, rang-barang yoki naqshli ko‘ylaklar va shimlardan iborat. Liboslar ko‘pincha atlas yoki boshqa sifatli matolardan tayyorlanadi.

2. **Bosh Kiyimlar:** Erkaklar bosh kiyimlari ko‘pincha oddiy, lekin qulay bo‘lib, ba‘zida naqshlar bilan bezatilgan.

3. **Kamarlar:** Erkaklar kamarlar ko‘pincha libosning belida ushlab turish uchun ishlatiladi va ular ko‘pincha oddiy yoki naqshli bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Surxandaryo va Qashqadaryo viloyatlaridagi raqs san‘ati va milliy liboslar O‘zbekistonning madaniy merosining ajralmas qismidir. Har ikki hududning raqslari va liboslari o‘ziga xos xususiyatlari, tarixiy ildizlari va madaniy an‘analari bilan ajralib turadi. Ushbu raqs va liboslar, nafaqat mahalliy xalqqa, balki xorijiy mehmonlarga ham O‘zbekistonning rang-barang madaniyatini taqdim etadi. Raqs va liboslarning o‘rganilishi va saqlanishi, bu boy merosning avlodlarga yetkazilishida muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbek-milliy-raqs-san-ati-fag-ona-va-xorazm-raqs-maktablarining-o-ziga-xos-xususiyatlari>
2. <https://yuz.uz/uz/news/milliy-raqs-xalqimizning-eng-munavvar-qadriyati>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-raqs-san-atining-rivojlanish-yo-llari>
4. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Raqs>
5. <https://lex.uz/docs/-1598417?ONDATE=06.07.2005>
6. <https://www.uzembassy.uk/page/20?language=uz>
7. <https://kun.uz/28251198>
8. <https://fargona.uz/site/view/news/997>
9. <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/1174>
10. <https://society.uz/uz/news/detail/news/358>



11. <https://uzbniverse.wordpress.com/>
12. <https://www.mintrans.uz/news/milliy-libos-millat-qiyofasi-inson-ko-rki-milliy-iftixor-ifodasi>